

Svurudenko G. Legal behavior as the value of civil society

Among the many changes in modern democratic formation of civil society institutions significant role belongs to the development of personality, able to think for themselves, make decisions, including being responsible for the consequences of their political and legal activities. In this regard, of particular relevance acquire doctrinal examination and practical implementation of recommendations to encourage lawful behavior of the individual in civil society. Special consideration vector constitute kinds of legal behavior.

Key words: behavior, legal behavior, marginal behavior, conformist behavior, socio-active behavior, habitual behavior.

УДК 342.92

*Наталія Петрівна Свиридюк,
докторант Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАКОННІСТЬ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІКОЮ: ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ

Питання удосконалення діяльності державного апарату у сфері господарства, визначення та використання основних методів забезпечення законності й дисципліни у державному управлінні економікою поступово стали пріоритетними завданнями у формуванні основних програм і концепцій державного розвитку України.

Ця проблематика увійшла до предмета вивчення низки сучасних вітчизняних досліджень, автори яких є представниками різних галузей правової науки. Зокрема, слід згадати праці таких учених, як І. Андрущенко, Я. Билініна, О. Буткевича, А. Волошука, Л. Горбунової, М. Дей, В. Козакова, Т. Кравцової, Л. Мелеха, Р. Мельника, А. Пухтецької, В. Самохвалова, Н. Сорокіної, О. Тараненка, О. Федорчука, С. Фетісової, В. Шестак, О. Шморгуна, О. Янчук та ін.

Разом із цим корупція, хабарництво, а також нецільове використання бюджетних коштів, зловживання службовим становищем та багато інших правопорушень залишаються значною перепорою для нормального функціонування і розвитку вітчизняної економіки. У свою чергу, погіршення соціально-економічної ситуації в державі негативно позначається на криміногенній ситуації, зумовлює необхідність формування принципово нових підходів до вирішення проблем у сфері профілактики правопорушень [5]. Така ситуація стає підтвердженням недосконалості існуючої системи захисту економічних прав громадян і потребує модернізації старих та інтенсивного пошуку нових методів забезпечення законності та дисципліни у цій сфері. Проте неможливо реалізувати будь-які перетворення без глибокого розуміння як кінцевої мети, так і ролі, призначення, змісту окремих правових інструментів, способів, засобів та принципів досягнення поставлених завдань. Ведучи мову про державне управління економікою, слід звернутися до нового, більш повного осмислення такої правової категорії, як законність, що є одночасно і кінцевою метою, і способом її досягнення, й основоположним, базовим принципом державного адміністрування. Саме такий різноплановий характер обумовлює найвищу соціальну та правову цінність законності. Зазначене обумовлює основну мету цієї статті — висвітлення ціннісного виміру законності у процесі державного управління економікою.

Досягненню поставленої мети сприятиме вирішення таких завдань: здійснення характеристики соціально ціннісного аспекту державного управління у сфері економіки; формування загальних уявлень про законність і дисципліну як основних завдань державного управління; визначення основних шляхів зміцнення законності у державному управлінні економікою.

Розглядаючи державне управління як цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів через діяльність органів державної влади, наді-

лених необхідною компетенцією [4], особливого значення набуває розуміння державного управління у сфері економіки. Роль національного господарства полягає у забезпеченні базових потреб життєдіяльності суспільства. Тут слід наголосити на таких характеристиках управління економікою, як цілеспрямованість, регулятивний, організаційний і контролюючий характер, що реалізуються у процесі виконання своїх функцій органами державної влади та їх посадовими особами.

Розглядаючи державу та державне управління з погляду їх ціннісної характеристики, слід означити й їх вплив на формування основних цінностей суспільства.

Цінності розглядаються як переконання людей, соціальних груп, суспільства, але не будь-які, а тільки стосовно цілей, до яких вони повинні прагнути. Деякі вчені пропонують інший погляд на теорію цінностей та вважають, що цінності — це такі результати або продукти різноманітної діяльності людей, які задовольняють які-небудь матеріальні або духовні потреби людей різних соціальних груп. Слушним є і твердження В. Козакова, який вказав на історично обумовлений процес поширення поняття «цінності» зі сфери економічного життя на інші сфери життя суспільства. Наприклад, реально матеріалізовані дії людей, які виявляють милосердя, надають допомогу нужденним, стали моральною цінністю [2, с. 62].

Загалом державне управління яскраво ілюструє собою сутність і зміст влади. Характеризуючи його з точки зору соціально-ціннісних засад, важливим видається саме його наукове осмислення, яке являє собою основу для формулювання оптимальної формули державного менеджменту. Ця тематика представлена, зокрема, у праці американського дослідника М. Даймока «Філософія адміністрування», який обґрунтував низку висновків, відповідно до яких сучасна теорія державного управління — це «новий науковий синтез, що має необхідне відношення до всіх галузей знання й усіх питань, які входять у здійснення офіційної політики й програм» [7].

Безперечно, проблематика цінностей є дискусійною і повинна розглядатися системно, за участю представників різних галузей науки, зокрема філософії, теорії держави та права, політології, державного управління, соціології, психології тощо. Проте, характеризуючи аксіологію державного управління, зокрема у сфері господарювання, важливим є розуміння, що саме собою державне управління не є соціально значущою цінністю. Навпаки, суспільство здатне оцінити його важливість з точки зору якості реалізації конкретних завдань і цілей, тобто через його функціональну, діяльну оцінку, результативність. І рівень забезпечення законності у сфері національного господарства є одним із найважливіших критеріїв оцінки державного управління з точки зору його суспільного та політичного ідеалу. Так само і законність виявляється відірваною від правової дійсності, ефемерною цінністю, якщо не є реалізованою, втіленою у соціально-правове життя. Тому, зважаючи на значущість та ключову роль економічного благополуччя у житті суспільства, серед спектру таких ціннісних орієнтирів, як моральність, відповідальність, чесність тощо законність має стати одним із головних орієнтирів у процесі реалізації державної влади.

Законність є одним з основних завдань державного управління. Це поняття набуває особливого значення у процесах державотворення, розвитку громадянського суспільства, забезпеченні та реалізації основоположних прав людини. Сучасна правова наука відображає розмаїття поглядів учених щодо поняття і сутності законності у державному управлінні. Узагальнюючи основні наукові підходи до розуміння законності, можна побачити, що остання характеризується, зокрема, як принцип діяльності держави; принцип державного управління; метод державного управління; режим суспільних відносин; мета та функція державного управління тощо. Наприклад, щодо сфери здійснення влади — як державної, так і публічної — законність розглядається як принцип діяльності, як метод керівництва суспільством, як режим (стан) суспільних відносин, що відповідає вимогам нормативно-правових актів [1, с. 347].

Найважливішого значення законність набуває у процесі здійснення органами державної влади своєї діяльності. Рівень дотримання цими органами законності як особливого правового режиму обумовлює відповідний рівень довіри до них з боку населення, а отже, йдеться про авторитет державної влади та ефективність її функціонування.

Слід також означити і проблематику співвідношення двох взаємопов'язаних категорій — законності та дисципліни, які можна співставити як загальне та конкретне, де законність доречно розглядати як статичну (сукупність норм законодавчих актів), а дисципліну — як динаміку законності (певні дії з виконання вимог норм і законодавчих актів) [6].

Взаємозв'язок між законністю і дисципліною створюється у процесі функціонування органів державної влади, підприємств, установ та організацій держави, а також їх співробітників і посадових осіб, тобто всіма учасниками суспільних відносин, які виступають суб'єктами законності. Якщо ж розглядати законність і дисципліну як методи забезпечення державної влади, то слід акцентувати увагу, що в такому випадку законність є певною правовою основою, фундаментом для різних сфер державної діяльності, а дисципліна становить визначений порядок виконання встановлених державою вимог, правил і процедур. З другого боку, можна стверджувати, що дисципліна спрямовується на реалізацію правових умов та інших соціальних норм, зокрема моралі, корпоративної етики тощо, а метою законності є реалізація саме юридичних норм, визначених і конкретизованих у положеннях нормативно-правових актів.

Щодо забезпечення законності як одного з найвагоміших ціннісних орієнтирів у процесі державного управління економікою слід зупинитися на проблематиці визначення методології її втілення у суспільне життя. Пошуки нових методів і засобів для підтримання стабільності й ефективності розвитку цієї сфери пов'язані зі зростанням рівня економічних правопорушень, неспроможністю держави впливати на основні сфери економіки існуючими засобами управління, невідповідністю таких засобів сучасним вимогам і загальному стану соціально-економічних відносин.

На думку фахівців, загальнодержавне забезпечення законності та дисципліни у сфері національного господарства повинно мати системний характер і здійснюватися одночасно за декількома напрямками. Такий комплексний підхід забезпечить поступовий і системний розвиток економіки на всіх рівнях державно-правового впливу.

Так, наприклад, формування і прийняття державних концепцій та програм економічного розвитку повинно не тільки відображати нові цілі та завдання держави, а й містити конкретні плани заходів, методи і способи реалізації таких завдань, що, у свою чергу, буде свідчити про зміщення інтересів державної політики у бік підвищення ефективності, впровадження передових, інноваційних технологій управління, використання яких покликане забезпечити підвищення рівня законності та державної дисципліни.

Окремим кроком у напрямку розвитку вітчизняного господарства та забезпечення законності у цій сфері є систематизація законодавства, розробка і прийняття нормативно-правових актів з питань удосконалення управління економікою. Подібні зміни, окрім іншого, мають на меті усунення неоднозначностей, прогалин, неточностей і, загалом, спрощення процесу державного управління сферою економіки, що також сприятиме підтриманню в державі режиму законності. Загалом, на думку Л. Мелеха, вдосконалення законодавства є одним із найважливіших умов забезпечення законності, особливо у правозастосовній діяльності [3].

Науково-технічна та інформаційна підтримка державного управління економікою передбачає створення єдиної інформаційної мережі з економіко-правових питань і забезпечення вільного доступу до неї на території всієї держави. Доцільним, на нашу думку, є створення за кожним напрямом господарської діяльності відповідних наукових центрів, автоматизованих інформаційно-пошукових систем, банків даних тощо. Значний внесок у розвиток державного управління можуть зробити й наукові розробки вітчизняних учених, направлені на компаративні дослідження досвіду іноземних держав щодо забезпечення законності та дисципліни у сфері державного управління економікою.

Важливим напрямом удосконалення державного управління є забезпечення координації та взаємозв'язку між органами і посадовими особами усіх рівнів управління. Подібні заходи повинні забезпечити злагоджену роботу державних органів, застосування єдиних підходів при прийнятті та реалізації управлінських рішень дозволить підвищити рівень комунікації та загальної дисципліни на різних щаблях управлінської діяльності, а отже, позитивно вплине на загальний рівень законності та дисципліни у сфері державного управління.

Окрім того, досягнення належного рівня ефективності державного управління, підтримання високого рівня законності та дисципліни у цій сфері передбачає вивчення й адаптацію позитивного іноземного досвіду, налагодження міжнародного партнерства в економічній сфері, впровадження нових результатів наукових досліджень і розробок для інноваційного розвитку економіки, виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях.

На підставі зазначеного, можемо зробити такі висновки. Законність являє собою один з основних ціннісних орієнтирів державного управління, поряд з такими ідеалами, як моральність, чесність, правосвідомість, відповідальність тощо. Аксиологічний аспект законності може бути визначений залежно від рівня її реалізації у житті суспільства. За умови такого розуміння і сприйняття законності держава повинна бути гарантом її втілення. У свою чергу, рівень забезпечення та реалізації законності дає можливість здійснити якісну оцінку державної влади. Таке твердження, безумовно, є актуальним для характеристики стану національного господарства як сфери, що забезпечує базові, життєво важливі потреби суспільства.

Законність є складним, багатограним правовим і соціокультурним феноменом, який є одночасно основоположним, базовим принципом державного адміністрування, його кінцевою метою та способом її досягнення.

У свою чергу, удосконалення державного управління економікою передбачає здійснення комплексу відповідних заходів за такими напрямками, як державне планування, систематизація та удосконалення законодавства, реалізація державних програм розвитку і контроль за їх виконанням, забезпечення науково-технічної, інформаційної, кадрової підтримки, налагодження взаємозв'язку та координації управлінської діяльності, запровадження іноземного досвіду управління економікою та реалізація визнаних міжнародних принципів і стандартів у цій сфері. Такий комплексний підхід має стати основою для досягнення та реалізації законності як одного з найвищих ціннісних ідеалів сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. *Адміністративне право України* : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. — Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. — 582 с.
2. *Козаков В. М.* Аксиологія державного управління : підруч. / В. М. Козаков. — К. : НАДУ, 2010. — 256 с.
3. *Мелех Л. В.* Законність у правозастосовній діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Л. В. Мелех. — Л., 2010. — 20 с.
4. *Національна економіка* : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, Т. Л. Желюк, Т. М. Попович ; за ред. А. Ф. Мельника. — К. : Знання, 2011. — 463 с.
5. *Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-p>.
6. *Шморгун О. С.* Забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. С. Шморгун. — К., 2010. — 19 с.
7. *Marshall Dimock.* Philosophy of Administration / Marshall Dimock. — N. Y. : Prentice Hall Inc., 1978. — 489 p.

Свиридюк Н. П. Законність в управлінні економікою: ціннісний аспект

У статті висвітлено ціннісний аспект законності у процесі державного управління економікою. Охарактеризовано роль та значення державного управління у сфері економіки з точки зору соціально-ціннісних засад. Наголошено на ролі законності у сфері національного господарства як одного з найважливіших критеріїв оцінки державного управління. Також визначено залежність ціннісного аспекту законності від рівня її реалізації у житті суспільства. Обґрунтовано основні напрями удосконалення державного управління з метою підвищення рівня законності у сфері національного господарства.

Ключові слова: законність, економіка, державне управління, державні органи, дисципліна.

Свиридюк Н. П. Законность в управлении экономикой: ценностный аспект

В статье рассматривается ценностный аспект законности в процессе государственного управления экономикой. Охарактеризована роль и значение государственного управления в сфере экономики с точки зрения социально-ценностных основ. Подчеркнута роль законности в сфере национального хозяйства как одного из важнейших критериев оценки государственного управления. Также определена зависимость ценностного аспекта законности от уровня его реализации в жизни общества. Обоснованы основные направления совершенствования государственного управления с целью повышения уровня законности в сфере национального хозяйства.

Ключевые слова: законность, экономика, государственное управление, государственные органы, дисциплина.

Svurudyuk N. Legitimacy in managing the economy: the value aspect

The article discusses the value aspect of the legitimacy in the state management of the economy. Describes the role and importance of government in the economy in terms of social and value bases. The author emphasized the role of the law in the sphere of the national economy as one of the most important criteria for evaluating public administration. Also, determined the dependence of the valuable aspects of the law on the level of its implementation in society. Substantiated the main directions of improving public administration in order to improve the rule of law in the sphere of the national economy.

Key words: legitimacy, economy, public administration, public authorities, discipline.

УДК 340.11

*Алла Вікторівна Старостюк,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національного університету
державної податкової служби України,
кандидат юридичних наук, доцент*

*Дмитро Анатолійович Шевченко,
перший заступник начальника
лінійного відділу УМВС України на Донецькій залізниці,
начальник слідчого відділення
лінійного відділу на станції Красноармійськ,
кандидат юридичних наук*

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПОЗИТИВНОГО ПРАВА

Складні та багатогранні процеси становлення і розвитку сучасного українського суспільства потребують комплексного теоретико-правового аналізу поняття «право» з позицій ціннісного підходу щодо його розуміння.

З'ясувати цінність права — це означає виявити ідею права, його основне призначення, позитивну роль у життєдіяльності суспільства або окремих індивідів. Право має цінність через те, що внаслідок змістовних і формальних характеристик здатне задовольняти потреби, бути інструментом реалізації та узгодження інтересів тощо [1, с. 51]. Саме від того, який підхід обирається щодо його розуміння, залежить і процес втілення права в життя, у систему відносин, які мають бути ним урегульовані.

Прогресивні ідеї щодо з'ясування ціннісних аспектів права мають глибоке історичне коріння і пов'язані з такими мислителями, як Сократ, Платон, Аристотель, Ульпіан, Цицерон та ін.

Значний внесок у дослідження цієї проблематики здійснили представники теорії природного права — Г. Гроцій, Б. Спіноза, Д. Локк, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г. Гегель.

Незважаючи на те, що тривалий період у Західній Європі спостерігався процес домінування правового позитивізму, наприкінці XIX — на початку XX ст. відбулося відродження інтересу до проблем природного права та усвідомлення необхідності його відображення у позитивному праві. Це питання розглядалося у працях таких мислителів, як М. Алексєєв, М. Бердяєв, Б. Кістяківський, М. Коркунов, П. Новгородцев та ін.

Ціннісний вимір позитивного права також нерозривно пов'язаний з моральною проблематикою. Значний внесок у вивчення цього питання зроблено сучасними вітчизняними дослідниками, а саме: Є. Бурлаєм, А. Козловським, М. Козюброю, О. Костенком, Н. Оніщенко, П. Рабіновичем, С. Сливкою, О. Скакун, Ю. Шемшученком та ін.